

RECENZIJOS, APŽVALGOS, INFORMACIJA, BIBLIOGRAFIJA

TERMINOLOGIJS ISTORIJS IR DABARTIES PROBLEMOS

Kazimierui Gaiveniui atminti

Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2004, 380 p.

Storoji terminologijos knyga pasitinka rimtu, bet ir nuotaikingu, nenuobodžiu apdaru (dailininkas Alfonsas Žvilius), tvarkingu maketu (Neda Marcinkienė ir Audronė Stanislovaitienė) – mokslinės literatūros leidyboje Lietuvių kalbos instituto leidykla skiriasi savitu veidu: jame žymu humanitarinė dvasia.

Tos dvasios atšvaitai mirguliuoja ir po apdaru, labiausiai I – tarsi sendinto popieriaus – dalyje *Kazimieras Gaivenis – žmogus ir mokslininkas* (13–82). Pagrindą jai davė kalbininko terminologo (1934–2003) 70-mečio minėjimas. Dalis *in memoriam* pradedama kalbininkės Jolantos Gaivenytės-Butler atsiminimais iš Tėvo pasakojimų ir užrašų – apie gimtinę Stūčių kaimelyje šiaurinėje Tauragno pakrantėje, šeimos istoriją, vaikystę, mokyklos laikus. Jie papildyti tėviškės namo, tėvų, mažyčio Kaziuko su dar mažesne sesute, šaunaus septintoko nuotraukomis. Toliau pagal chronologijos, deja, nepaisančią abėcėlę pramaišiu eina ir moksladraugių, ir bendradarbių atsiminimai, o pabaigoje – vieno bendraklasio dienoraščio (1953) ir K. Gaivenio laiškų jam (1954–1959) ištraukos. Bendradarbių ir terminologijos bendražygių rašiniai gana įvairūs – čia ir beveik straipsnis su veiklos apibendrinimais ir portreto bruožais, ir beveik oficiali bendradarbiavimo ataskaita, sureikšmintą *gilia vaga baruose* (26), *ryškiu indėliu* (32), *šviesos spinduliais* (32) ir panašiais štapais, ir supratingai pateikti bendro terminologijos darbo faktai (kartais jau ir primiršti, netikėtai atgyjantys), ir gražus jaunatviškas žavėjimasis vyresniu, vadovu, jo atsidavimu mokslui, mokslininko kuklumu, žmoniškumu. Recenzentui, prašytam tik pakalbėti, paskui buvo netikėta, kad iš sakytų atsiminimų ir išpūdžių įrašo reikėtų parengti tekstą – kalbėti buvau pasirengęs, suknyginti pasirodė neįmanoma, bet redaguotų atsiminimų mėgėjų atsiprašau... K. Gaivenio bendramokslių atsiminimai šildo tolimo jaunystės laiko vis rusenančiomis žarijomis. Ačiū Jonui Ivoniui, Romualdai Šimkūnei, Ryčiui Trimoniui; Stasiui Keiniui, Palmirai Zemlevičiūtei; Kostui Ušpaliui, Adelei Trečiokaitei, Nijolei Dudlauskienei. Tik nežinia kodėl be jokio redaktūros ženklo viename tekste liko *palutarka, kalnierius, galulaškis* (lovos galas), *pagulionė, vandravoti, skaitliukas* (45–46).

Mokslinė dalis *Terminologijos istorijos ir dabarties tyrinėjimai* pradedama Kazimiero Gaivenio disertacijos *Sudėtiniai terminai dabartinėje lietuvių kalboje* (1969) skyriaus *Sudėtinių terminų pateikimas ir aiškinimas terminų žodynuose* (85–115) publikacija su angliška santrauka (116–117). Duomenys yra iš 17 žodynų (1954–1966), tačiau 1 sk. *Lietuviškų terminų žodynų trumpa charakteristika* (85–89) rodo autorių susipažinus ir su ankstesnio laiko lietuvių ir užsienio terminografija (autoriaus žodžiais, terminų žodynų leksikografija). 2 sk. skirtas terminų žodynų straipsnių struktūrai ir terminų atrankai. Be abejo, mažiausiai laiko danties palietas 3 sk. *Sudėtinių terminų aiškinimas lietuviškuose terminų žodynuose* (101–113). Iki šiolei niekas iš lietuvių kalbininkų nėra už K. Gaivenį plačiau domėjęsis loginiais terminologijos ir ypač apibrėžčių dalykais. Aptarti *dvinariai, realiniai, pilnieji, nominaliniai, sinoniminiai, išvardijamieji, palyginamieji*, arba *nuliniai, nepilnieji, nuorodiniai – leksikografiniai*, paminėti ir *enciklopediniai apibrėžimai*. Šiandien, beje, terminologijoje jie vadinami *apibrėžtimis*, tačiau išlieka ir sisteminis (*filologinis*) *aiškinimas*, plg. *aiškinamasis žodynas* (ir terminų). Dar įdomu ir reikšminga, kad tada K. Gaivenio vartotas terminas *termininė* (o ne *terminologinė*) *reikšmė* (101–104, 107), kaip ir *termininė sąvoka* (105, 107), nors, deja, *terminologinė sistema* (107). K. Gaivenio disertacinė publikacija tikrai galėtų būti gairė ir matas ir dabarties terminologijos disertantams, o ne vieną šio rinkinio straipsnį tikrai pranoksta.

Iš 22 knygos straipsnių 18 parengta 2003 m. tarptautinės mokslinės konferencijos *Terminologija III tūkstantmečio pradžioje* (Pranešimų tezės, 2003, 72 p.) skaitytų pranešimų (jų buvo 22) pagrindu, o 4 – specialiai parašyti rinkiniui.

Čia reikėtų pasakyti ir vieną ateityje vengtiną atvejį – išskyrus tiražą ir knygoje įdėtą lietuvišką santrauką *Dėl informacinių ir komunikacijos technologijų terminų kūrimo iššūkių* (157–158) Jurio Borzovo ir Ilzės Ilziņos straipsnis *About the Challenges of Coining ICT Terms* (150–157) visiškai tapatus tezių tekstui (14–20). Tai nė kiek nemenkina paties teksto, iš kurio ir lietuvių terminologijai ypač vertingas perspėjimas: „<...> angliški terminai ne visada yra griežtai atskirti nuo profesinio žargono, o pagal latvių terminams keliamus reikalavimus tai laikoma trūkumu“ (157). Ne tik šiame, bet ir ne viename kitame pranešime skambėjo Arnoldo Toynbee'o žodis *challenge – iššūkis*, nors dažniausiai abstrakčia daugiskaita. Tai gal derėjo prie *tūkstantmečio pradžios*, bet 3 iš 1000 – dar labai maža pradžia, o juk ir svarbiausia kiekvienas konkretus *atsakas*.

Ir lietuvių kalbotyrai reikšmingas Valentinos Skujiūnos straipsnis *Динамика семантики заимствований в условиях многонациональных контактов современной терминологии* (su lietuviška ir angliška santraukomis). Tarptautinių žodžių semantiniai prieštaravimai, dėl ko jie neretai vadinami vartotojų klaidintojais – angl. *false friend* (arba pranc. *faux amis du traducteur*, vok. *irreführende Fremdwörter*), niekaip neišvengiami, o vis nauji semantiniai poslinkiai nuolat reikalingi labai tikslų vertinimų.

Ivetos Pūtelės straipsnyje *Некоторые особенности образования названий профессий в современном латышском языке* (*Kai kurie dabartinės latvių kalbos profesijų pavadinimų darybos bruožai*) kalbama ir apie skolinius, ir apie jų tarptautinimą, ir – mažiausia – apie latviškus atitikmenis, bet tik ne apie jų darybą. Taigi lietuviškai čia turi būti ne profesijų pavadinimų *daryba*, net ne *darymas*, o *kūrimas* (juk ir angliškai *name building*, o ne *word-formation*).

Kalbotyroje terminologija (jei lingvistinė) neretai vaizduojamasi labai atskira. Latvių kalbininkas Ojārs Bušas straipsnyje *Termini un onīmi: dažas kopīgas iezīmes* (*Terminai ir tikriniai vardai: kai kurie bendri bruožai*) bando ieškoti terminų panašumo su tikriniais vardais (onimais) – neigdamas daugumos onomastikos (gal ir bendrosios semasiologijos) specialistų teiginį, kad vardai neturi leksinės reikšmės.

Estų terminologijai rinkinyje atstovauja tik Maire Raadik su straipsniu *Research of the Situation in the Spheres of Estonian Language Usage as a Means for Mapping the LSP Landscape* (*Estų kalbos vartosenos sričių situacijos tyrimas kaip specialiosios kalbos būklės nustatymo priemonė*). Situacijos tyrimai ir Estų kalbos 2004–2010 metų plėtros strategija – tikslai, veiksniai, įtakos, specialiosios kalbos planavimo tikslai ir: „specialiosios kalbos būklės tyrimas turėtų parodyti, kaip šį tikslą pasiekti“ (293)!.. Kai tarp labai ilgai formuluoto tikslo ir jo siekimo dar įsiterpia tyrimas, kaip siekti, ar pats tikslas dar labiau nenutolsta?

Lietuvių terminologijai skirta 17 straipsnių. Žinoma, Reginos Kvašytės tema *Apie lietuvių ir latvių stilistikos terminiją* tą skaičių 0,5 dar pamažina, nors straipsnio vertę kaip tik padidina. Bet tikslų vertinimą čia galėtų duoti tik Kazimieras Župerka – ir lietuvių stilistikos terminijos vienas kūrėjų, jos normintojų, ir gretinamosios lietuvių ir latvių kalbų stilistikos idėjos autorius.

Lietuvių terminologai knygoje apima gana plačius ir įvairius savo mokslo barus.

Pamatiniu ar programiniu būtų galima vadinti didelį Stasio Keinio straipsnį *Terminologijos raida, būklė, vaidmuo ir uždaviniai į XXI amžių įžengus*. Autorius

nuošaly palieka *tūkstantmetį* (mini tik *tūkstantmečių ribą*), nelinksniuoja *iššūkių*. Gal kai ką ne visai proporcingai išdidina, bet pagrindiniai – beje, dar XX a. – dalykai stovi savo vietose: terminija labai išaugo, jos vartoseną labai išplito, terminai iš kalbos (gal leksikos?) sistemos pakraščiu artėja prie centro (tik, žinoma, ne visa terminija, o jos branduolys). Pati pabaiga – „lieka tikėti“ ir „turi išlaikyti“ (237) dabartinėmis sąlygomis, žinoma, turi gana siaurą ir labai nelinksmą konkretizaciją – „terminologams lieka tikėti tik savimi“ ir „kalbininkai vieni turi išlaikyti“. Jei šita nenormaliausia padėtis labai greitai nesikeis, tai „lietuvių kalbos lietuviškai dvasiai“ trečiasis tūkstantmetis per dvi tris kartas gali pasibaigti nebeatgautinai. Puskalbė gali likti, bet ji – pustautei...

Antras didelis ir reikšmingas, bet kitos krypties – lietuvių terminijos istorijos – būtų Albinos Aukšoriūtės straipsnis *Neaiškios darybos L. Ivinskio Prigimtūmenės naujažodžiai*. Tai tokie naujažodžiai, kurių negalima laikyti aiškiais dariniais (šiaip vis dėlto padaryti, tik ir ta daryba, ir dariniai neaiškūs), nes nėra aiškių formalių darybos požymių – pamatinio žodžio, motyvacijos, nors kai kurie baigmenys kartojasi, galima užčiuopti ir kokį neaiškų, nesuprantamą pamatą, pvz.: *bandonis, družmas, griedmas, gryntas, krūmlis, lemėtras, lūšvis, svirpstas, skamotis, sunkris, vaikas, žyblonis*. Žinoma autorės formulė „ne sudarė, o tiesiog sugalvojo“ (148) dar laikys egzaminą, bet šį jos straipsnį kiekvienas galimas egzaminatorius turės gerai įsiskaityti.

Trečią reikėtų išskirti jaunos terminologės Irmos Zeller straipsnį *Terminų atpažinimo tekstyne galimybės ir ypatumai*. Pats straipsnis irgi turi ypatumų. Pirmasis – didelis skirtumas nuo pranešimo teorinių (?) prielaidų. Pranešimas prasidėjo šitaip:

„Tūkstantmečių sandūroje terminologija atsiduria aklavietėje: viena vertus, dėl didžiulio naujų terminų proveržio tradiciniais būdais tampa neįmanoma aprėpti ir sunorminti šio mokslo objekto, antra vertus, spartėjant moksliniam, ekonominiam ir politiniam gyvenimui bei vykstant aktyviai mokslų transferencijai, reali kalbos vartoseną aplenkia turimų terminų sąrašus. Taigi terminologijoje tampa svarbu ne termino kūrimas, bet vartoseną.

Dėmesio perkėlimas nuo termino kūrimo į jau sukurtų terminų vartoseną iš esmės keičia terminologijos darbą, nes kinta ir terminologijos šaltiniai, ir metodai. Pagrindiniu terminologijos šaltiniu tampa didelės apimties elektroniniai tekstų rinkiniai – tekstynai“ (Pranešimų tezės, 58).

Taigi čia buvo konstatuota... terminologijos katastrofa – aklavietė, neįmanoma norminti, net kurti terminus nesvarbu (gal nė nereikia); o jeigu svarbiausia

vartosena, tai ir terminologijos svarbiausia figūra – ne terminijos kūrėjas, ne jos tyrinėtojas, o... vartotojas? Bet pranešimas buvo vartotojos, ar vis dėlto disertantės? Straipsnyje šitai arba pašalinta, arba sušvelninta, bet lieka:

„Taigi reali termino vartosena dažnai neatitinka termino apibrėžimo, plačiaja prasme – normos“ (314).

Tačiau išaiškėja, kas nepasakyta: tas karalienės *vartosenos* subjektas nėra joks kurio nors dalyko specialistas, kartu su savo dalyku pažįstantis ir jo terminiją. Dalykas ir be tos transferencijos. „Staugus terminų perkėlimas į kitas sritis ir vartojimas įvairiuose dalykinės kalbos kontekstuose skirtingomis reikšmėmis“ nėra „sena terminologijos problema“ (314). Terminai seniai perkeliama – iš matematikos į fiziką, iš chemijos į techniką, iš biologijos į žemės ūkį, maisto technologiją ir pan. – ne be problemų, bet be tragiškų grimasų ir be automatiško terminų atpažinimo padargų. Autorės problemą (iš tikrųjų tikrą) sukelia kiti naujojo laiko terminijos vyksmai, bet ne kūrimo, o vartosenos – platus ir spartus įvairių mokslų terminijų srautas (jos žodžiais, perkėlimas) į gyvenimą – ūkį, politiką, teisę ir jų vertimas. Dalykinėje srityje terminija nesikeičia, terminus keičia ne jų pagrindiniai vartotojai, o šitie antriniai, pavyzdžiui, teisės aktų kūrėjai ir vertėjai, kuriems ta terminija – *terra incognita*. Specialistų nesikviečia, terminų žodynu nežiūri. Rezultatų esam matę!.. Ir taisę. Kas nemoka atpažinti terminų be mašinos – tekste, nes jo neįkerta, taisosi atpažinti... dar nepapasčiau – susidaro tekstyną, kokią nors terminų atpažinimo programą, suniekina „tradicinę terminologiją“, bet... grįžta į ją – „palyginti su esamais žodynais, terminų bazėmis ar kitos kalbos duomenimis“ (326). Čia ne pagalbininkas, gerbiamoji, čia – kompetentingasis lėmėjas! O su kuo lyginsit, jei kurios nors srities terminų žodyno dar nėra (net kitakalbio)? Visiškai negalima sutikti su išvada: „<...> terminų norminimo, patvirtinimo ar tiesiog pripažinimo procesas turėtų prasidėti nuo <...> tekstyno tyrimo šiuolaikinėmis (pusiau) automatinėmis priemonėmis“ (328). Kas Jupiterio, palikite Jupiteriui – orientuokitės į „2) vertimų sritį, 3) informacijos paiešką elektroniniuose tekstuose“, bet ne į „1) praktinę ir teorinę terminologiją“ (316).

Nusileiskime iš dausių į žemę ir pasižvalgykime po konkretesnius tyrinėjimus. Nemažai jų yra iš terminijos istorijos srities.

Angelės Kaulakienės straipsnis *Fizikos terminų įsigalėjimo trukmės veiksniai* ne be modernumo siekio – tos trukmės priklausomybė nuo sinoniminių ir variantinių formų skaičiaus autorės išreikšta net formule. Bet patys veiksniai – lingvistiniai (taisyklingumas, tikslumas, aiškumas), interlingvistiniai ir ekstra-lingvistiniai – tik išvardyti, bet nenagrinėti.

Iš tos pačios srities yra Palmiros Zemlevičiūtės didelis straipsnis „*Naminio gydytojo*“ *medicinos terminai*, Roberto Gedrimo *Sudurtiniai žiedinių augalų pavadinimai Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos veikalė „Tayslós augumynis“* (tik nežinia kodėl tuos Pabrėžos terminus, kurie vartojami ir dabar, vadina *dabartiniais*). Šios srities tyrinėjimų problematiką pajvairina Gitos Kazlauskaitės straipsnelis *Fonetikos terminų antonimijos bruožai*.

Genovaitės Irtmonienės ir Albinos Pribušauskaitės straipsnyje *Sporto terminų kūrimo tendencijos ir vartojimo problemos* istorijos momentai tik suminimi, o visa analizė grindžiama *Sporto terminų žodyno* (1996 ir 2002) duomenimis ir problematika.

Yra čia ir tikra naujovė – Giedrės Čepaitienės ir Reginos Kvašytės straipsnis *Lyčių studijų žodynas: terminų atrankos ir aiškinimo kriterijai*. Dalykas gana naujas ne tik skaitytojams, bet gal ir autorėms – jos teigia, kad „šiai sričiai reikalingų terminų yra vartojama įvairių mokslo sričių darbuose“ (179), daug jų su aiškinimais priteikta, bet sąvokų turinys – terminų pagrindas – gretimuose moksluose gali skirtis. Ar naujajai sričiai nereikia tuos turinius nusistatyti ir sąvokas savaip apibrėžti, o ne kritikuoti tuos, kurie tokio tikslo negalėjo turėti?

Keletą straipsnių rinkiniui yra parašę terminologai ne kalbininkai.

Fizikės Eglės Makariūnienės ir kalbininkės Angelės Kaulakienės straipsnyje *Stasio Dabušio populiarinamųjų gamtos mokslų leidinių terminai* apžvelgiama daug šio įvairiai garsėjusio ir besigarsinusio kalbininko, redaktoriaus ir vertėjo darbų, juose vartotų terminų ir daroma išvada, kad iš jo siūlytų fizikos ir technikos terminų įsigalėję *atšvaitas, mygtukas, kištukas, skaičiuoklis*.

Trijų autorių – Loretos Alešiūnaitės, Vytauto Gedrimo ir Elenos Molytės – neilgas straipsnis *Anatomijos terminų norminimo problemos* prasideda netrumpa lietuvių žmogaus anatomijos vardyno kūrimo ir norminimo apžvalgele. Neišvengta čia neapibrėžtumų ir net kartojimosi, pvz.:

„Straipsnyje norima apžvelgti ne tik anatomijos terminų kaitą, bet pastebėti ir pastovumo principą, <...>“ (118, I pastr.).

„Šiame darbe norime apžvelgti ne tik anatomijos terminų kaitą, bet neišleisti iš akių ir pastovumo principo“ (120, II pastr.).

Siekimas „iškelti kai kuriuos svarstytinus dalykus“ (118) beveik ir ribojasi tik jų išskėlimu. O kai kuriems teiginiams labai trūksta tikslumo. Labai keistas toks teiginys: „*pa-* vartojame, kai žymima vieta palei ir po daiktu, pvz.: *paausinė liauka, padangtė (smegenėlių), panosės vagelė, pasmakrė, pasmilkinys, pažandinė liauka, pažandinis mazgas* ir kt.; *po-* vartojame, kai žymime ką esantį daikto apa-

čioje, pvz.: *poakiduobinė siūlė, poakinė anga, poakinė vaga, poliežuvinio nervo branduolys, poliežuvinis kaulas, pomentinė arterija, poodinis maišelis, poraktinis raumuo, požievinis centras* ir kt.“ (120). Čia nėra taip reikalingų apibrėžčių, bet iš autorių teigiamos darybos reikšmės apibrėžčių išeitų, kad *poliežuvinis kaulas* yra ne po liežuvium, o liežuvio apačioje, taigi vis dėlto pačiame liežuvyje, *poodinis maišelis* – odoje!.. Labai keista, kad vietą po reiškia *pa-*, o ne *po-* (plg. *požemis, pogrindis, poodis*); *pa-* reiškias dar ir kitokią vietą – palei, nors šiuo atveju įprastesnis ir aiškesnis *prie-* (*priekrūtinis, prievartis*). Ne visai tiksliai nurodoma literatūra, pvz.: „Akademinės *Lietuvių kalbos gramatikos* antrame tome nurodoma, kad įvairių sričių terminams sudaryti yra paprastai vartojami neveikiamosios rūšies esamojo laiko įvardžiutiniai dalyviai (LKG 1971: 337–343)“ (120). Nurodytoje LKG vietoje yra visas posk. *Esamojo laiko neveikiamieji dalyviai, įvardžiutinių formų* yra keliuose puslapiuose, bet teiginiai apie jas – tik 339 ir 340. Autoriai sako: „<...> pastebėjome, kad ne visada paisoma šio nurodymo“ (120), bet operuoja jau ir veikiamosios rūšies dalyviais, be to, iš karto, bet be jokio aiškinimo priplaka ir kitą dalyką – dalyvių rūšių skyrimą ir neskyrimą – pavyzdžių daug, o sprendimas neaiškus. Kalbama apie dūrinių jungiamojo balsio dėsnį ir analogiją, o paskui baigiama neaiškiu teiginiu: „Gal terminų darybos principai turi ir istorinę tradiciją, kurios nenorima keisti“ (122). Daug ir nenuosekliai pricituota, bet nereikalinga ir neteisinga tokia kritika: „Mūsų perskaityta literatūra leidžia daryti išvadą, kad kalbininkai nėra vienos nuomonės, kada vartoti *-inis, -ė* ir kada kilmininko linksnį sudėtiniame termine“ (123). Gal tos literatūros esam skaitę daugiau ir suprātę geriau – kalbininkai yra aiškiai nurodę, kada tas, kada anas, bet ir trečią dalyką – kada abu (gramatinė sinonimija) nėra kalbos klaida. Žinoma, terminologui reikia pasirinkti, tačiau to negalima padaryti be terminų apibrėžčių (juk reikia skirti reikšmes!) ir mikrosistemų analizės. Yra kalbos reiškinų aiškios ribos, bet yra ir pereinamosios juostos (pilkosios zonos). Šito nesuprātę trys autoriai jose klydinėja ir reiškia nepasitenkinimą kalbininkais...

Jurgitos Mikelionienės straipsnelis *Dabartinės lietuvių filosofijos sinonimų ir darybos priemonių įvairovė* yra gal dar tik autorei svarbios žvalgybos ir pratybos tekstynų kalbotyros daug pripėduotose prieigose.

Stasio Zajankausko straipsnis *Terminus tvarkym atsakingai, ne pakniopstom, ne galvotrūkčiais* – pagal pavadinimą: daug liepinių ir raginimų, daug neiginių ir plikų teiginių, kurių neįmanoma be argumentų patikrinti, nemažai greitų sprendimų ir netvirtų siūlymų. Štai *key word* – ir *reikšminis*, ir *pagrindinis*, ir *esminis žodis*, arba *esmėžodis*. O turbūt tiksliausias būtų *kertinis žodis* (ir *kertinė sąvoka*).

Labai neteisinga mintis, kad „kai kuriems kalbininkams dažniausiai svarbu tik tai, kad žodis būtų lietuviškas ir tinkamai kirčiuotas“ (305). Iš tikrųjų terminų tikslumas pirmiausia yra dalyko specialistų kompetencija, bet kai kalbininkams netikslumas labai aiškus, jokių būdu nėra „paliekama spręsti dalyko specialistams“ (305). Niekų šneka yra, kad *leidžiamoji* (vietoj *leistinosios*) *srovė* – tai ta, „kuri paprastai leidžiama kokiu elementu“ (308). Pirma, nėra tokios sąvokos (tokios *srovės rūšies*), antra, reikia skaityti ir suprasti gramatiką, jei imamasi jos kurio nors dalyko. Prastą išpūdį daro ir dėstymo padrikumas. Štai apie *vertę* rašoma ir posk. *Terminų tvarkyba galvotrūkčiais* pabaigoje (306), ir posk. *Neskubėkim keisti gerai prigijusių terminų* (307), nors yra specialus posk. *Dėl terminų reikšmė ir vertė* (310–311). Teisingos mintys, kad nereikia be reikalo kaitalioti terminų, kurti keistų naujadarų (ir pavyzdžiai teisingi), bet kai kuriais nepagrįstais savo teiginiais autorius, gaila, nepatvirtina nei tų savo sakytų liepinių, nei paties svarbiausio ir teisingiausio – „terminų tvarkyba vis dėlto yra mokslinis darbas“ (311).

Panašumo turi ir Valerijono Žalkausko pastabos *Apie politechnikos terminiją* – kai ne kalbininkas ima daug kalbininkuoti, netikslumai – o tai kalbotyros knygoje! – neišvengiami. Dėl priesagos *-tis* reikėtų priminti, kad tai trečia pagal gausumą veiksmažodžių abstraktų, arba veiksmonių pavadinimų, priesaga (*atimtis, baigtis, išpažintis, mirtis, slinktis, šlytis, tartis, trintis, ...* LKG I 291), nors kai kurie vediniai (*kliūtis, stotis*) turi ir konkrečią reikšmę; tik devinta pagal darumą veiksmo rezultato vedinių priesaga (*įkaištis, paplotis, sviltys* 373), net ir įrankių pavadinimų nereta priesaga (*dangtis, kamštis, lanktis, raištis, skląstis* 387).

Gerą temą pasirinko Stasys Žebrauskas ir Rimantas Jonas Mukulys – *Profesoriaus Leono Kaulakio elektrotechnikos terminai*: kurios nors srities terminijos kūrimosi istorijos tyrinėjimams labai svarbi tos srities mokslinė kompetencija.

Pabaigoje minėtinas Renatos Maslauskienės straipsnis *Terminų standartizavimas*, kuriame apžvelgiami ir 6 pav. parodomi Lietuvos standartizacijos departamento terminologijos darbo kokybiniai rodikliai. Bet nei lingvistinės problematikos, nei kokybės kriterijų toje apžvalgoje nematyti. O labai reikėtų.

Išvados

Terminologijos straipsnių rinkinys *Terminologijos istorijos ir dabarties problemos* (2004), kiekybiškai labai išsiskiriantis, didžiąja savo dalimi sėkmingai išlaiko moksliskumo bandymus. Bet yra ir mažoji dalis... Sudarytoja Albina Auksoriūtė ir

redaktorius Stasys Keinys, manding, pasispendė spąstus jau rengdami konferenciją – kai be sieto, tai pabyra ir šiūkų. Žinoma, jų daug išsijota rengiant knygą. Be to, kai straipsnių tvarka abėcėlinė, šiūkai ne taip matyti. Bet jei konferencija (ne tezės) ne abėcėlinė, tai kodėl rinkinys abėcėlinis? Gal čia kaltas ir Redaktoriaus kuklumas, bet jis tikrai perdėtas ir nereikalingas – skyriai būtų ne pagal vertę, o pagal tematiką. Ateičiai galima galvoti ir kitokių išeičių, sakysim, kad sietas nebūtų kai kam visai aklinas, skirti seminarinę konferencijos dalį.

Vertinimą siaurinant iki lietuvių terminologijos reikėtų pastebėti ir tai, kas pats labai smarkiai rodo – kompiuterinę terminologijos atšakėlę. Tačiau nei ji pati, nei kas nesuka galvos, ar tai yra ir terminologijos koks naujas metodas, ar tik techninė priemonė, nors įprasta ir neneigta, kad metodai yra tik lingvistinės analizės būdai.

Vertindami (ir kritiškai) dabartį kelią į ateitį tikimės tiesiną. Bet jis – į kalną, tik į kalną.

Jonas KLIMAVIČIUS
Lietuvių kalbos institutas
Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas termin@ktl.mii.lt

Gauta 2005-11-28